
Okiem prawnika- artykuł „Testament i inne formy przekazania majątku”

Data publikacji: 20.11.2024 8:50

Testament jest jedyną czynnością prawną, mocą której można rozrzucić swym majątkiem na wypadek śmierci. Testament wywołuje skutki prawne dopiero z chwilą śmierci spadkodawcy (zwanego dalej również testatorem). Do tego czasu nie powoduje on żadnych zmian w majątku testatora, w szczególności zaś nie ogranicza go w dysponowaniu poszczególnymi przedmiotami.

Testament i inne formy przekazania majątku - co warto wiedzieć w świetle prawa?

Zdolność do sporządzenia i odwołania testamentu przysługuje wyłącznie osobom fizycznym, które mają pełną zdolność do czynności prawnych. Zdolności tej pozbawia zatem np. ubezwłasnowolnienie spadkodawcy. Istotną cechą testamentu, jest jego odwołalność. Tak jak w zakresie sporządzenia testamentu, tak też w zakresie jego odwołania testator ma pełną i niczym nieskrępowaną swobodę. Do skutecznego odwołania testamentu konieczne jest złożenie oświadczenia woli w sposób wyraźny, na przykład przez sporządzenie nowego testamentu, w którym zostanie odwołany testament wcześniej sporządzony, lub w sposób dorozumiany na przykład przez zniszczenie dokumentu, przekreślenie go ze stosowną adnotacją. Testament może być odwołany w całości lub w części, na przykład odwołanie wyłącznie poszczególnych postanowień powoduje, że pozostałe postanowienia testamentu pozostają w mocy.

Testament własnoręczny

Jedną z najczęściej spotykanych form testamentu jest testament własnoręczny (testament holograficzny). Wystarczy, że zostanie w całości napisany pismem ręcznym testatora, podpisany oraz opatrzony datą. Ma to umożliwić potwierdzenie, że to on dokonał danych rozrządzeń. Własnoręczne spisanie testamentu ogranicza również możliwość jego podrobienia. Pismo testatora powinno być czytelne dla innych osób, w przeciwnym razie nie będzie możliwości odtworzenia treści jego ostatniej woli. Niezwykle istotne jest to, że testament nie może zostać sporządzony za pomocą urządzeń służących do mechanicznego utrwalania znaków graficznych. Nieważny będzie zatem testament wydrukowany lub napisany na maszynie. Nie ma znaczenia język, w jakim testament zostaje sporządzony, dopuszcza się bowiem sporządzenie testamentu w każdym, znanym spadkodawcy języku. Ponadto, nie ma znaczenia materiał, na którym pismo zostało utrwalone. Może to być papier, deska, materiał, ściana itp., byleby na materiale tym znajdowało się własnoręczne oświadczenie woli spadkodawcy odpowiadające formalnym wymogom testamentu holograficznego. Podpis powinien być własnoręczny, tj. powinien pochodzić od testatora. Spadkodawca musi podpisać się osobiście, nikt nie może go w tym obowiązku zastąpić. Podpis umieszczony w testamencie holograficznym umożliwia identyfikację osoby testatora, pozwala przyjąć, że miał on wolę i świadomość testowania, a także świadczy o tym, że testament został ukończony. Kodeks cywilny nie określa wymagań, jakim podpis musi odpowiadać. W literaturze powszechnie przyjmuje się, że w zasadzie powinien on składać się z pełnego imienia (imion) i nazwiska. Za dopuszczalne uznaje się jednak także posłużenie się pierwszą literą imienia i nazwiskiem, a także samym nazwiskiem, a w przypadku nazwiska dwuczłonowego – jednym z nazwisk. Za podpis nie mogą być uznane parafa ani inicjały. Kodeks cywilny wymaga również, aby testament własnoręczny został opatrzony datą. Data służy usunięciu wątpliwości co do zdolności spadkodawcy do sporządzenia testamentu, co do treści testamentu (w przypadku wykładni testamentu ma znaczenie przy ustaleniu okoliczności jego sporządzenia) a także co do ważności testamentu (np. data może mieć znaczenie przy badaniu grafologicznym oryginalności podpisu spadkodawcy). Przepisy nie precyzują, w jaki sposób powinna zostać ona oznaczona. Należy jednak postulować, aby testator wskazał dzień, miesiąc i rok sporządzenia testamentu.

Spadkodawca ma pełną swobodę ustanowienia spadkobierców zarówno jeśli chodzi o ich liczbę (jednego lub wielu), jak również rozmiar przyznanego każdemu z nich spadku (całość spadku przypadać ma jednemu albo kilku spadkobiercom; spadek zostanie podzielony na części ułamkowe, albo procentowe). Ustawa nie narzuca sposobu

sformułowania rozrządzenia testamentowego powołującego spadkobiercę, istotne jest jednak, by na jego podstawie dawało się niewątpliwie zidentyfikować osobę powołaną, jak również by można było stwierdzić, że według zamiaru testatora wskazana osoba ma być spadkobiercą. Wskazanie spadkobiercy może zatem nastąpić zarówno wprost, poprzez podanie imienia i nazwiska, jak i w sposób opisowy, np. poprzez wskazanie innych danych z zakresu stanu cywilnego, np. „moja córka”. Z kolei określenie woli powołania danej osoby w charakterze spadkobiercy może nastąpić przez dowolne wskazujące na ten skutek sformułowanie, np. „ustanawiam spadkobiercę”, „powołuję do spadku”, „powołuję do dziedziczenia”.

Testament notarialny

Kolejną popularną formą testamentu jest testament notarialny. Znamionuje go ustawowy wymóg uczestniczenia w procesie rozrządzenia majątkiem na wypadek śmierci przez spadkodawcę osoby zaufania publicznego, jaką jest notariusz. Spadkodawca dokonuje dyspozycji na wypadek śmierci przed notariuszem, będącym profesjonalistą posiadającym wykształcenie prawnicze, co zwiększa pewność testatora, że złoży oświadczenie odpowiadające jego rzeczywistej woli oraz ważnie i skutecznie rozrządzi majątkiem na wypadek śmierci. Udział notariusza zapobiega sporządzeniu testamentu niezgodnie z przepisami prawa i zredagowaniu jego treści w sposób niejasny lub nieściśły. Notariusz czuwa nad należytym zabezpieczeniem praw i słusznym interesów testatora oraz udziela mu niezbędnych wyjaśnień dotyczących dokonywanego rozrządzenia majątkiem na wypadek śmierci.

Dyspozycja wkładem na wypadek śmierci

Dyspozycja wkładem na wypadek śmierci polega na tym, że posiadacz rachunku o charakterze oszczędnościowym (rachunku oszczędnościowego, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego lub rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej) może polecić pisemnie bankowi dokonanie - po swojej śmierci - wypłaty określonej kwoty pieniężnej z rachunku wskazanym przez siebie osobom. Dyspozycja na wypadek śmierci może być dokonana na rzecz następujących osób: małżonka, wstępnych, zstępnych lub rodzeństwa. Zakres podmiotowy dyspozycji jest więc ograniczony do najbliższej rodziny zmarłego. Wskazanie powinno być konkretne i określać co najmniej imię i nazwisko danej osoby, ewentualnie może wskazywać także dodatkowe informacje: stopień pokrewieństwa, miejsce zamieszkania czy numer PESEL. Banki często stosują gotowe formularze do złożenia dyspozycji na wypadek śmierci. Co niezwykle istotne dyspozycja wkładem na wypadek śmierci nie dotyczy rachunków wspólnych. Kwota wypłaty, bez względu na liczbę wydanych dyspozycji, nie może być wyższa niż dwudziestokrotne przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysku, ogłaszane przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego za ostatni miesiąc przed śmiercią posiadacza rachunku. Warto dodać, że kwota wypłacona zgodnie z dyspozycją wkładem na wypadek śmierci, nie wchodzi do spadku po posiadaczu rachunku. Należy w tym momencie uznać, że kwota ta z chwilą śmierci posiadacza rachunku przechodzi na osoby, które wskazał w dyspozycji. Jak słusznie wskazuje się w doktrynie, do momentu śmierci posiadacza rachunku beneficjenci nie mają jednak jakiegokolwiek uprawnienia do środków pieniężnych będących jej przedmiotem. Dopóki posiadacz rachunku żyje, dopóty beneficjent nie dysponuje jakąkolwiek wierzycielnością ani względem posiadacza rachunku, ani banku.

Zapis windykacyjny

Na koniec należy wspomnieć o zapisie windykacyjnym, który został skonstruowany jako instytucja alternatywna w stosunku do dziedziczenia. Ustanowienie w testamencie spadkobierców nie pozwala spadkodawcy na przesądzenie o tym, jakie konkretnie przedmioty przypadną poszczególnym spadkobiercom. Może jedynie określić wielkość korzyści przypadających spadkobiercom ze spadku (wielkość udziału w całym spadku). Wola zmarłego co do sposobu podziału spadku - w prawie polskim - nie ma mocy prawnie wiążącej. Zapis windykacyjny natomiast pozwala testatorowi na uczynienie ściśle określonych przysporzeń na rzecz wskazanych osób, a więc następstwo prawne po osobie zmarłej zostaje ukształtowane zgodnie z wolą testatora. Zapisobierca windykacyjny otrzyma zawsze i wyłącznie przedmiot wskazany w testamencie. Tym samym instytucja zapisu windykacyjnego daje osobie fizycznej możliwość decydowania, po jej śmierci, o losach poszczególnych przedmiotów spadkowych. Zapis windykacyjny jest skuteczny tylko wtedy, gdy został ustanowiony w testamencie sporządzonym w formie aktu notarialnego. Kodeks cywilny wymienia cztery rodzaje przedmiotów zapisu windykacyjnego, a mianowicie przedmiotem tym może być rzecz oznaczona co do tożsamości (np. samochód, czy nieruchomości), zbywalne prawo majątkowe (np. prawa z papierów wartościowych), przedsiębiorstwo lub gospodarstwo rolne, ustanowienie na rzecz zapisobiercy użytkowania lub służebności. Warto dodać, że przedmiotem zapisu windykacyjnego nie mogą być pieniądze.

Kinga Hanusek-Bąk

Radca prawny